

Men Vraagt Ons

H. W. Saaltink

UDI-WVO, gymnastiek in een vroeg stadium

De twee belangrijkste ingezonden brieven, die van de heer Van Zoonen en van mevrouw Mellegers-Lückens gingen uitgebreid in op de geschiedenis van de Hoornse gymnastiekbeoefening. En dat naar aanleiding van de foto die de heer De Graaf ons zond van een optocht klaarblijkelijk georganiseerd door de gymnastiekvereniging Uitspanning door Inspanning-Willem van Oranje (23e jaargang, nr. 2, juninummer 2001).

In de tekst bij de foto vroeg ik me af waar de naam van de vereniging vandaan kwam. Van Zoonen verwees me in een zeer uitvoerige brief naar zijn boek over de Hoornse schouwburg¹ waar een beknopt overzicht van de Hoornse gymnastiekverenigingen in de 19e eeuw wordt gegeven. Ik ben de heer Van Zoonen zeer erkentelijk voor zijn grondige uiteenzetting van het Hoornse 'Turnwesens' om een term te gebruiken uit het land waar het nog veel eerder dan in Hoorn begonnen is, namelijk in het begin van de 19e eeuw. Gedwongen door de ruimte die me ter beschikking staat moet ik zijn verhaal beknopt houden. De teksten van Van Zoonen en Mellegers vlecht ik dooreen. Aan het begin van de Hoornse gymnastiek staan de gymnastiekverenigingen Sparta, Oefening, Willem van Oranje, de schermvereniging Uitspanning door Inspanning (UDI), en de leerlingen van een niet nader aangeduide groep van mejuffrouw van Van Eeden. Nog wat later, in 1880, was er ook nog een groep van

zestien meisjes van 7-12 jaar die gymnastiekonderwijs "bijwoonden" onder leiding van mejuffrouw T. Appelboom. (De sportbeoefening begint bijna altijd met gymnastiek met daarnaast schermen en schieten die in de militaire sfeer veel beoefend werden. *HWS*). Ook mevrouw Mellegers noemt haar vader als een voorbeeld van iemand die via de schermkunst in aanraking kwam met de sportbeoefening. De grote stimulator voor hem was de schilder en lithograaf, later directeur van de Rijksacademie voor Beeldende Kunst, een vurig propagandist voor lichamelijke opvoeding August Allebé.

Sparta is tussen 1868 en 1876 opgericht door de leerlingen van de gemeentelijke HBS, die in 1868 de oude Latijnse School had vervangen. De vereniging wilde door middel van uitvoeringen geld bij elkaar brengen om hulp te verlenen in geval van buitengewone nood en daarnaast de lichamelijke conditie verbeteren en liet zien "hoe de gymnastiek, door velen miskend, een krachtig middel is tot lichamelijke en ook tot zedelijke ontwikkeling". De organisator van Sparta was P. N. G. Penders, van 1868 tot 1885 gymnastiekleraar aan de HBS, die de leden van de vereniging twee uur per week gratis trainde. Sparta gaf uitvoeringen in het Park, de voorganger van de huidige Parkschouwburg aan de Westerdijk.

Over het algemeen hebben de leraren gymnastiek en lichamelijke opvoeding van de gemeentelijke/rijks-

HBS het tot een deel van hun taak gerekend UDI-WVO terzijde te staan. Dat waren dan de eerder genoemde Penders en voorts B. N. Habbema (1886-1891), A. en G. Staalman (1893-1894), H. W. F. Hetterschij (1893-1924) en S. Hiemstra (1927-1958). De andere genoemde verenigingen zijn waarschijnlijk ontstaan uit het Hoornse militaire garnizoen. Oefening was een schermvereniging die op 29 juni 1883 koninklijk werd goedgekeurd.

Optocht van gymnastiekvereniging UDI-WVO.

Van Zoonen veronderstelt, dat UDI in 1884 is voortgekomen uit Sparta en de groep van mej. Van Eeden, omdat die na dat jaar niet meer genoemd worden. De schermvereniging Willem van Oranje schijnt te zijn opgericht door ene heer Lambrechts die in juni 1884, 300 jaar na de moord op Willem van Oranje, liefhebbers van de schermkunst opriep zich te melden als werkend lid van de vereniging. De naamgeving heeft volgens Van Zoonen alles te maken met de herdenkingsperiode 1584-1884 en de toen nog niet tanende liefde voor het koninklijk huis. Een jaar later traden Uitspanning door Inspanning en Willem van Oranje gezamenlijk op en in 1887 volgde de officiële samensmelting tot een vereniging UDI-WVO. In de vereniging noemt men bij alle jubilea 1884 als het jaar van oprichting, ook Mevr. Mellegers. Zij gebruikt overigens het uit het Duits afkomstige woord 'turnvereniging'.

In 1897 wordt er een damesvereniging Allebé gevormd. Of Lückens hierin de hand heeft gehad, is niet bekend. In de jaren zeventig van de 20e eeuw is UDI-WVO met de andere Hoornse gymnastiekverenigingen gefuseerd tot één organisatie de Gymnastiek en Turnvereniging Hoorn.

Voor 1897 was er alleen turnen voor mannen, merkt mevr. Mellegers op. Zij geeft daarop een uitgebreide beschrijving van het kostuum van de vereniging Allebé. Dat was zwart en bestond uit een pof-kniebroek, daarover een kort rokje, losse (soort matrozen) blouse en op het hoofd een witte pet, zwarte kousen en witte gymschoenen. De heren turnden altijd in een soort wit tricot, hierover zo meer, soms met een zwarte strakke broek met wit shirt en platte gymschoenen (een soort flatje met elastiek over de wreef).

Geen ondergoed

We blijven nog even bij UDI-WVO. De heer Henk Stam heeft een opmerking naar aanleiding van genoemde foto. De outfit van heren turners bestond in die tijd uit wit tricot. Zij lopen dus niet in hun ondergoed maar in tenue.

Een aantal heren bij een kolfbaan.

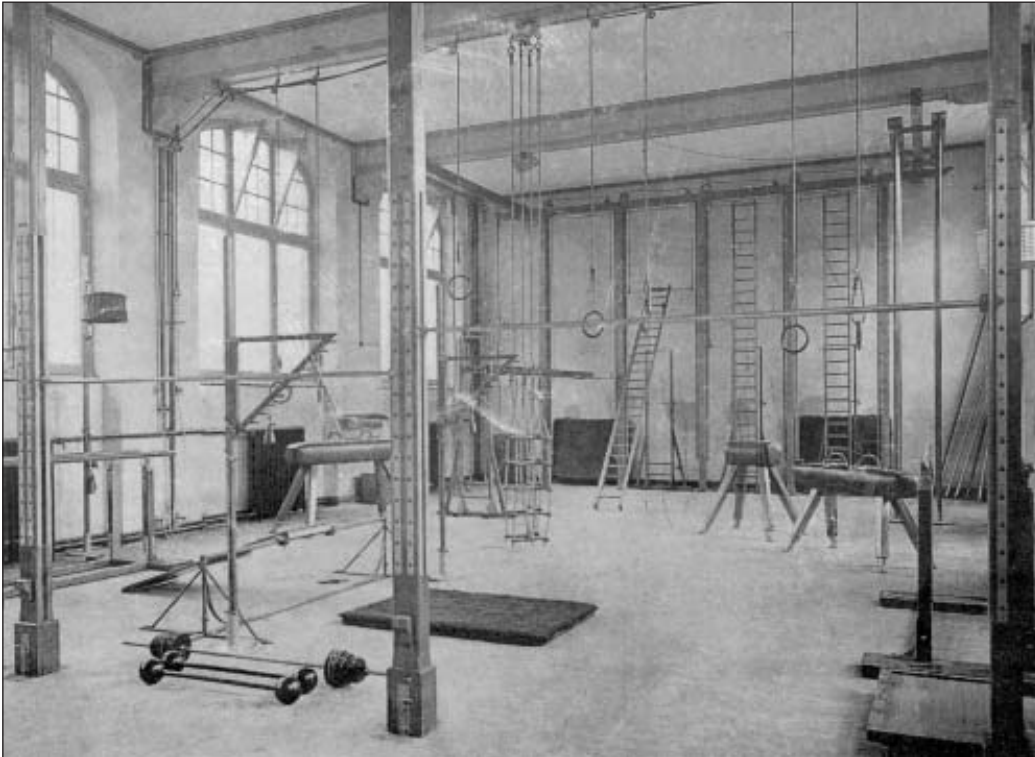

Heren op een kolfbaan

De heer Van Zoonen en mevrouw Mellegers gingen ook nog in op de fraaie foto met tien heren op de billart-kolfbaan, in het juninummer. Mw. Mellegers vertelt dat tussen haar vader G. H. Lückens (stucadoor en vervaardiger van plaquettes) en de onderwijzer Rijswijk een bijzondere band bestond. Lückens en Rijswijk waren goede vrienden en schermers en kwamen elkaar vaak tegen in het verenigingsleven. Zij veronderstelt, dat de foto de leden van een van de eerder genoemde schermverenigingen toont. Deze verenigingen hadden vaak leden buiten de stad.

De tweede van links zittend zou de kaaskoper Van Beek geweest kunnen zijn. Deze woonde aan het eind van de 19e eeuw op de Grote Oost 20 tegenover de Hoge Steeg. De heer met snor en knijpbrilletje, vierde van links, zou onder het nodige voorbehoud dokter De Boer uit de Nieuwstraat nr. 6 kunnen zijn². Rechts naast dokter De Boer notaris G. van Leersum uit Nieuwe Niedorp. Rechts van deze notaris de vader van de briefschrijfster, de heer G. H. Lückens. Geheel rechts mogelijk de eigenaar van de sigarenwinkel De Bonte Hond. Rechts naast de tafel mogelijk B. G. Brom, directeur van de R.K. kweekschool aan de Gouw³.

Van Zoonen veronderstelt, dat de foto gemaakt is tussen de Muziektent en de Grote Sociëteit aan de Noorderstraat, waarbij de fotograaf met zijn rug naar de muziektent stond. Er zijn geen harde bewijzen voor deze veronderstelling. Zes van de tien heren zijn nu bekend. Ik vraag onze lezers om de namen van de anderen.

Hoornse gymzaal uit het verleden.

Onbekende gymzaal

‘Men vraagt ons’ wordt dit keer gewijd aan de sport. Daarom plaatsen we bij uitzondering een foto met een gymnastiek zaal zonder personen. Zo heel oud is deze zaal niet, want hij wordt verwarmd door een c.v.-installatie. Maar u vindt er alle toestellen die de ook al wat ouderen onder ons zich uit hun jeugd herinneren: een brug, paarden, bokken, ringen, rekstok en meer

van dat soort zaken. Graag van u de vermelding om welke gymzaal het hier gaat.

Noten

1. Arie van Zonnen, Van koffijhuis tot theater (Hoorn 1994)
2. Hoorn Huizen straten mensen, 268 afb.
3. Zie art. Herman Lansdaal ‘Kweekschool aan de Gouw (1897) heeft nog geen 10 jaar bestaan.’ Oud Hoorn (1997) blz. 32.